

จันทน์ผา จันทน์แดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dracaena cochinchinensis* (Lour.) S.C.Chen (*D. loureiroi* Gagnep.) วงศ์ Dracaenaceae (Agavaceae)

ลักษณะพืช ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น สูง 1.5-4 เมตร ต้นโตเต็มที่อาจสูงถึง 17 เมตร ลำต้นตรงไม่แตกกิ่ง มีเรือนยอดได้ถึง 100 ยอด เปลือกเกลี้ยงสีเทานวล อาจแตกสาขาออกจากลำต้นใหญ่ได้ มีรอยแผลของใบกลมๆติดๆกันตลอดลำต้น ใบเดี่ยว เรียงสลับถี่ที่ปลายยอด รูปใบแคบเรียวยาว ปลายแหลม กว้าง 4-5 เซนติเมตร ยาว 45-80 เซนติเมตร ฐานใบจะโอบคลุมลำต้น ไม่มีก้านใบ เนื้อใบหนา ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อห้อยเป็นพวงขนาดใหญ่ ตามซอกใบ และปลายยอด โคนช่อยลง ช่อยาวประมาณ 45-100 เซนติเมตร มีดอกย่อยจำนวนมากหลายพันดอก ดอกขนาดเล็กสีขาวครีม หรือเขียวอมเหลือง กลางดอกมีจุดสีแดงสด กลีบดอก 6 กลีบ ขนาดดอก 0.7-1

เซนติเมตร เกสรตัวผู้ 6 อัน ก้านเกสรกว้างเท่ากับอับเรณู ก้านเกสรตัวเมียปลายแยก 3 พู ชั้นกลีบเลี้ยง เป็นหลอด ปลายกลีบแยกเป็นพูแคบๆ 6 พู ไม่ซ้อนกัน ผลเป็นข้อพวงโต ผลมีขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร รูปทรงกลม สีน้ำตาลอมเขียว ผิวผลเรียบ มักจะมี 1 เมล็ด เมื่อสุกมีสีแดงคล้ำ ออกดอกราวเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พบตามป่าภูเขาหินปูนสูงๆและมีแดดจัดๆ ต้นที่อายุมากแก่นจะเปลี่ยนจากสีขาวเป็นสีแดง เรียกแก่นสีแดงว่า จันทน์แดง ⁽¹⁾

ลักษณะภายนอกของเครื่องยา:

แก่น ที่มีเชื้อราลง จนทำให้แก่นมีสีน้ำตาลแดงและมีกลิ่นหอม มีรสขมเย็น ฝาดเล็กน้อย⁽²⁾

ส่วนที่ใช้ แก่นที่ราลง จนเกิดเป็นสีแดง และมีกลิ่นหอม

สรรพคุณ อยู่ในตำรับยาไทยหลายตำรับ ได้แก่ ยาประสะจันทน์แดง มีสรรพคุณช่วยแก้ไข้ตัวร้อน และช่วยแก้ร้อนในกระหายน้ำ นอกจากนี้ยังมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย ใช้รักษาบาดแผล

ตำรายาไทย: ใช้ แก่น ที่มีเชื้อราลง จนทำให้แก่นมีสีแดง แก้พิษไข้ภายนอกและภายใน แก้ไข้ทุกชนิด แก้ไข้อันเกิดจากซางและดี แก้ซางเด็ก แก้กระสับกระส่าย แก้ร้อนดับพิษไข้ทุกชนิดแก้ร้อนในกระหายน้ำ ลดความร้อน ทำให้หัวใจชุ่มชื้น แก้เหงื่อตก กระสับกระส่าย แก้ไออันเกิดจากซางและดี แก้ไข้เพื่อตีพิกการ บำรุงหัวใจ แก้พิษฝีที่มีอาการอักเสบและปวดบวม แก้บาดแผล แก้เลือดออกตามไรฟัน ฝนทาแก้ฟกบวม แก้ฝี

ตำรายาไทย: มีการใช้จันทน์แดงใน “พิภักตเบญจโลหิตะ” คือการจำกัดจำนวนตัวยาที่มีคุณทำให้ชื่นใจ 5 อย่าง มี แก่นจันทน์ขมด ต้นเนระพูสี ต้นมหาสะดำ แก่นจันทน์ขาว และแก่นจันทน์แดง สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อตี แก้รัตตะปิตตะโรค แก้ลมวิงเวียน กล่อมพิษทั้งปวง และมีการใช้ใน พิภักตจันทน์ทั้ง 5 คือการจำกัดจำนวนแก่นไม้จันทน์ 5 อย่าง มี แก่นจันทน์ขมด แก่นจันทน์เทศ แก่นจันทน์หนา แก่นจันทน์ขาว และแก่นจันทน์แดง สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อโลหิตและดี แก้ร้อนในกระหายน้ำ บำรุงตับปอดหัวใจ แก้พยาธิบาดแผล

ตำรับยาพระโอสถพระนารายณ์: ปรากฏตำรับ “มโหสถธิจันทน์” ประกอบด้วย จันทน์ทั้ง 2 (จันทน์แดง และจันทน์ขาว) ร่วมกับสมุนไพรรวมอีก 13 ชนิด สรรพคุณแก้ไข้ทั้งปวง ที่มีอาการตัวร้อน อาเจียนร่วมด้วยก็ได้

นอกจากนี้บัญชียาจากสมุนไพรรวม: ที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ตามประกาศ คณะกรรมการแห่งชาติด้านยา ปรากฏการใช้จันทน์แดงในยารักษาอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต (แก้ลม) ปรากฏตำรับ ”ยาหอมเทพจิตร” และตำรับ ”ยาหอมนวโกฐ” มีส่วนประกอบของจันทน์แดง ร่วมกับสมุนไพรรวมชนิดอื่นๆ ในตำรับ มีสรรพคุณในการแก้ลมวิงเวียน แก้อาการหน้ามืด ตาลาย ใจสั่น คลื่นเหียน อาเจียน แก้ลมจุกแน่นในท้อง ยาแก้ไข้ปรากฏตำรับ ”ยาจันทน์ลีลา” มีส่วนประกอบของจันทน์แดงร่วมกับสมุนไพรรวมชนิดอื่นๆ ในตำรับ ใช้บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ใช้เปลี่ยนฤดู “ตำรับยาเขียวหอม” บรรเทาอาการไข้ ร้อนในกระหายน้ำ แก้พิษหัด พิษสุกใส (บรรเทาอาการไข้จากหัดและสุกใส) ⁽²⁾

ข้อมูลเพิ่มเติม

การศึกษาทางเภสัชวิทยา:

ฤทธิ์ในการรักษาแผล ศึกษาการรักษาแผล ในหนูแรทเพศผู้ สายพันธุ์ Sprague Dawley ที่มีแผล ผลการทดลองพบว่าหนูกลุ่มที่ได้รับการรักษาด้วยสารสกัดเอทานอล ของจันทน์แดง และ ยามาตรฐาน moist exposed burn ointment (MEBO) มีการหดตัวของแผล (wound contraction), ระยะเวลาการสร้างเนื้อเยื่อใหม่ (epithelialization period) น้อยลง และการสมานแผลดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ มีการสร้างเส้นเลือดฝอย, collagen fibres และ fibroblasts cells ได้ ตั้งแต่วันที่ 7 หลังเกิดแผล และมีการสร้างเนื้อเยื่อสมบูรณ์ในวันที่ 21⁽³⁾

ฤทธิ์ต้านการเกิดลิ่มเลือด สารสกัดเอทานอลของจันทน์แดง มีฤทธิ์ในการยับยั้งการเกิดก้อนลิ่มเลือด (thrombosis) ($p < 0.05$), ยับยั้งการเกาะกลุ่มกันของเกล็ดเลือด ($p < 0.01$) และมีฤทธิ์ต้านการแข็งตัวของเลือด ($p < 0.05-0.01$) อย่างมีนัยสำคัญ⁽⁴⁾

ฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย สารสกัดเอทานอลของจันทน์แดง มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย ได้แก่ เชื้อที่ทำให้เกิดฝีหนอง *Staphylococcus aureus*, โรคคอตีบ *Diphtheria bacilli* ท้องเสีย นอกจากนี้ยังมีรายงานว่า มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อราหลายชนิด ได้แก่ เชื้อราที่ทำให้เป็นโรคกลากเกลื้อน⁽⁵⁾

การศึกษาทางพิษวิทยา:

การทดสอบพิษเฉียบพลันของสารสกัดเนื้อไม้ด้วยเอทานอล 50% โดยให้หนูกินในขนาด 10 กรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม (คิดเป็น 1,111 เท่า เปรียบเทียบกับขนาดรักษาในคน) และให้โดยการฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ในขนาด 10 กรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ตรวจไม่พบอาการเป็นพิษ⁽⁶⁾

การศึกษาความเป็นพิษต่อเซลล์ในระยะยาวของจันทน์แดง โดยการให้สารสกัดจันทน์แดงในขนาด 3 กรัม/กิโลกรัม และ 1.5 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ในกระต่าย เป็นเวลา 90 วัน ผลการทดลองพบว่าสารสกัดจันทน์แดงไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพยาธิสภาพ เช่น จำนวน erythrocytes, leukocytes, เอนไซม์ alanine aminotransferase (ALT), urea nitrogen และน้ำหนักตัวในสัตว์ทดลอง ไม่มีการทำลายไตหรือตับ ส่วนการศึกษาพยาธิโดยใช้กล้องจุลทรรศน์ พบเพียงการขยายตัวของหลอดเลือดขนาดเล็กบริเวณกล้ามเนื้อหัวใจ⁽⁵⁾

เอกสารอ้างอิง

1. Faculty of Pharmaceutical Sciences Ubon Ratchathani University. *Dracaena loureiroi* Gagnep. [Internet]. <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=34>
2. Faculty of Pharmaceutical Sciences Ubon Ratchathani University. *Dracaena loureiroi* Gagnep. [Internet]. <http://www.thaicrudedrug.com/main.php?action=viewpage&pid=49>

3. Liu, H., Lin, S., Xiao, D., Zheng, X., Gu, Y., Guo, S. 2013. Evaluation of the wound healing potential of resina draconis (*Dracaena cochinchinensis*) in animal models. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 1-10.
4. Xin, N., Li, Y-J., Li, Y., Dai, R-J., Meng, W-W., Chen, Y., et al. 2011. Dragon's Blood extract has antithrombotic properties, affecting platelet aggregation functions and anticoagulation activities. *J Ethnopharmacology*, 135:510-514.
5. Fan, J-Y., Yi, T., Sze-To, C-M., Zhu, L., Peng, W-L., Zhang, Y-Z., et al. 2014. A systematic review of the botanical, phytochemical and pharmacological profile of *Dracaena cochinchinensis*, a plant source of the ethnomedicine “Dragon’s Blood”. *Molecules*, 19:10650-10669.
6. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. 2546. ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยา ของสถาบันวิจัยสมุนไพร เล่ม 1.โรงพิมพ์การศาสนา:กรุงเทพมหานคร.